

11. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2002. – 516 с.
12. Педагогическая энциклопедия : в 4-х т. / гл. ред. А. И. Каиров, Ф. Н. Петров. – М. : Советская энциклопедия, 1964–1968. – Т. 4. – 1998. – 912 с.
13. Сорокопуд Ю. В. Педагогика высшей школы / Ю. В. Сорокопуд. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2011. – 541 с.
14. Сухомлинський В. О. Допомога вчителю в удосконаленні Педагогічної майстерності // Вибр. твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – 643 с.
15. Это принадлежит вечности... Теория и методика воспитания в педагогическом наследии А. С. Макаренко / под общ. ред. М. Ю. Красовицкого. – К: Логос, 2002. – 250 с.
16. Якса Н. В. Основы педагогических знаний / Н. В. Якса. – Київ : Знання, 2007. – 64 с.
Отримано 01.10.2014

Summary

Otroshchenko Larisa. Pedagogical technique of a teacher of economic higher educational institution as ground of pedagogical mastery.

In the article pedagogical technique of the teacher of the economic educational institution as a ground of his pedagogical mastery has been defined. Author analyses components of pedagogical technique, and namely external and internal ones. Components, criteria, elements and indices of pedagogical mastery efficiency have been presented.

Keywords: *pedagogical technique, internal technique, external technique, the teacher of the economic educational institution, pedagogical mastery.*

УДК 811.111

Ірина СОКОЛОВА

РОЗВИТОК КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Для студентів, які вивчають іноземну мову, важливим є розвивати обізнаність того, як різниця культур може впливати на комунікацію. Викладач іноземної мови вкрай має націлити студентів на розвиток перцептивних вмінь, спрямовуючи їх на ідентифікацію культурних елементів як в усному, так і письмовому мовленні. Важливо допомагати студентам говорити та писати адекватно вимогам даної культури, а також реагувати у випадку виникнення прагматичних помилок. Метою дослідження є визначити роль і місце культурного аспекту у процесі викладання/вивчення іноземних мов.

Ключові слова: *англійська мова як іноземна, студенти економічних спеціальностей, крос-культурна компетентність.*

Постановка проблеми. Термін “культура” є надзвичайно багатозначним, обтяженим багатьма конотаціями. Перше за все це “висока культура”, тобто класична музика, поезія, театр, тощо. Крім того термін

“культура” охоплює поняття національної культури. Але також існує поняття особистої культури людини, яке поєднує у собі набір її особистих думок, цінностей, переконань і традицій, будучи продуктом культури, у якій людина була вихована.

Викладачі іноземних мов знаходяться у провідній позиції, щоб розвивати широкі крос-культурної компетентності студентів та заохочувати їх толерантність до інших культур. Разом із навчанням мови, викладач повинні надавати студентам знання про елементи культури, що впливають на спілкування іноземною мовою.

Аналіз актуальних досліджень. Феномен культури досліджувався ще з часів древніх греків та римлян. Останні дослідження в значній мірі пов'язані з дискусіями про кореляції між культурою і мовою. Культура охоплює ідеологію, соціальні аспекти та форми дискурсу. Деякі аспекти культури є експліковані, інші реалізуються імпліцитно.

Коли ми починаємо вивчати іноземну мову, ми стикаємось із багатьма різноманітними припущеннями, які відрізняються від наших власних. Разом з вивченням мови ми змушені вивчати культуру, порівнюючи її з рідною культурою і досліджуючи відмінності у житті та ментальності представників різних культур. Таким чином, вивчення іноземної мови примушує студентів відкривати для себе внутрішній світ іншої культури.

Традиційно, акцент завжди робиться на вивчення цільової культури – у нашому випадку американської та британської. Вивчається життя людей, функціонування установ, надається інформація про географію, клімат, відомих людей, традиції країни, мова якої вивчається. Це відбувається, в основному, з метою сприяння інтеграції студентів у суспільство цільової країни.

Культурні аспекти завжди розглядаються як основні у процесі вивчення іноземної мови. У процесі вивчення/викладання іноземної мови критично важливою є “переорієнтація мислення та світосприйняття” [4, с. 33]. Вивчення іноземної мови є частиною процесу культурної асиміляції і успіх або провал у цьому процесі напряму залежать від можливості людини переходити від статусу “турист” до статусу “громадянин” [1, с. 4].

Мета дослідження. Для студентів, які вивчають іноземну мову, найбільш важливим є розвивати обізнаність того, як різниця культур може впливати на комунікацію. Отже, для викладача іноземної мови вкрай важливим є націлити студентів на розвиток перцептивних вмінь, спрямовуючи їх на ідентифікацію культурних елементів як в усному, так і письмовому мовленні. Крім цього, важливо допомагати студентам говорити та писати адекватно вимогам даної культури, а також реагувати у випадку виникнення прагматичних помилок.

Метою даного дослідження, деякі результати якого представлені у цій статті, є визначити роль і місце культурного аспекту у процесі викладання/вивчення іноземних мов. Ми ставимо перед собою завдання проаналізувати ступінь представленості культурних аспектів у навчальній програмі і дисципліни “Іноземна мова”, відстежити соціокультурні фактори, які впливають на функціонування англомовних дискурсів і, нарешті, зробити висновки щодо важливості залучення до процесу викладання іноземної мови вивчення різних аспектів культури.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурні елементи у використанні мови та у вивченні мови за останні роки отримують все більше уваги. Соціолінгвістичні, прагматичні дослідження, а також студії у межах дискурс аналізу надали культурним і соціальним факторам важливого статусу, які поширився і на процес викладання іноземних мов. Соціокультурна або прагматична компетенція охоплює наступне: вміння адекватно використовувати специфічні мовні функції, обізнаність у офіційному та неофіційному реєстрах, усвідомлення різниці між діалектами, розуміння фігуративного мовлення, розуміння культурних референцій в усних та письмових текстах, спрямованість до “природного мовлення” [1, с. 9].

Тісно поєднаним із соціокультурною компетентністю є концепт “прагматичного трансферу”. Неадекватне або невчасне висловлення може мати більш критичний вплив на процес комунікації в цілому, ніж граматична неточність. Це може створити враження, що промовець є грубим або агресивним. Прагматичні помилки трапляються в результаті “нав’язування соціальних правил однієї культури іншій, у тому випадку, коли правила іншої культури були б більш доречними” [2, с. 234].

Аналіз того, як різниця в культурних аспектах впливає на комунікацію має бути відправною точкою для розвитку соціокультурної компетентності студентів. Завдяки цьому студенти можуть почати розуміти як реалізується англомовна культура і, як наслідок, почати розвивати обізнаність культурними аспектами комунікації. Використання цих знань та вмінь в результаті приведе до більш високого рівня володіння іноземною мовою.

Одним із важливих аспектів усного мовлення є усвідомлення реального середовища, в якому відбувається акт комунікації. Навчити цього усвідомлення можливо завдяки використанню телебачення та відео на заняттях з англійської мови. Наприклад, дивлячись фрагмент відеофільму із вимкненим звуком, студенти помічають схоже та відмінне між їхнім середовищем і тим, що на екрані. Відеофільми надають широкий спектр реальних життєвих середовищ, що може бути ефективно використаним у процесі навчання.

Усвідомлення ситуації та контексту спілкування дуже важливі для процесу розуміння мовленнєвого висловлення. У процесі слухання для студентів важливо зосереджуватись на контексті. Якщо студенти не усвідомлюють контекст, вони будуть мати труднощі у розумінні мовлення. Викладач має націлити студентів на контекст заздалегідь, наприклад використовуючи тематичні слайди. Студенти розглядають слайди і роблять певні припущення, а потім у процесі слухання роблять висновки щодо правильності цих припущень.

Разом із аналізом контексту, важливо аналізувати соціальну поведінку героїв, яка відбиває існуючі у суспільстві правила, цінності та систему відносин. Цей вид діяльності можна виконати шляхом усного обговорення із студентами, або через заповнення анкет.

Ще один із прагматичних аспектів, важливим для усвідомлення студентами, є невербальна комунікація. Вважається, що більш ніж 65 % соціального контексту передається завдяки невербальним знакам, а деякі вчені стверджують, що невербальна комунікація забезпечує усвідомлення до 90 % метатексту [1, с.13].

На заняттях з іноземної мови важливо надавати інформацію про різниці у поведінці представників різних культур. Наприклад, британці в основному використовують менше жестикуляції, стоять на більшій відстані від співрозмовника, виглядають менш впевнено, ніж представники латиноамериканської культури. Це відбиває глибинну різницю між культурами стосовно рівня та способів виразу емоцій. В англійських країнах (афективно нейтральний тип культури) люди зазвичай стримують свої емоції, в той час як в афективних культурах, наприклад в Іспанії, люди виражають свої емоції відкрито через міміку та жести [3, с. 157]. Такі відмінності можна також знайти у рідній студентам культурі. Найбільш важливий аспектом комунікації, якому треба навчати студентів, є ввічливість, яка може бути по-різному маніфестована у різних культурах.

Вербальна комунікація може бути проаналізована завдяки відеофільмам та аудіо дискам. Якщо студенти мають базовий рівень володіння мовою використання автентичних фільмів є недоречним, оскільки може створювати негативну мотивацію у навчанні. Аудіо та відеоматеріали, які спеціально розробляються для викладання/вивчення іноземної мови і надаються з автентичними підручниками є найбільш доцільними у використанні, оскільки вони спрямовують на специфічні сфери комунікації.

І, нарешті, останнім аспектом аналізу під час слухання або продукування мовлення є стиль. На початковому етапі навчання, звичайно, викладач не повинен звертати увагу на тонкі розбіжності між стилями.

Але різниця між офіційним та неофіційним стилями має бути зрозумілою для студентів із самого початку вивчення мови і знайомства із культурою країни, мова якої вивчається. Деякі риси формальності англійської мови, на які слід звертати увагу, є:

1. Форми звертання (такі як імена *Smith/Mrs Jones/Ms Robinson vs. John/Sarah/Suzie*; титули “*Madame*” and “*sir*”, тощо).
2. Використання модальних дієслів
Example: “*Can you pass me the butter please*” (informal)
“*Could you pass me the butter, please?*” (more formal)
3. Форми питань та прохань
Example: “*Can you open the window, please?*” (informal)/
wonder if you could possibly open that window, please? (formal)
4. Використання ввічливих виразів
Example: “*Excuse me?*” (when getting somebody’s attention) vs.
“*Hey!* (informal) “*I’m sorry*”. (when touching somebody by mistake)
“*Pardon?*” (when asking for repetition or clarification) vs. “*What?*” (very informal)
5. Уникнення занадто розмовних або грубих виразів
Example: “*Is there a loo around here?*” (informal)
“*Could you tell me where the toilets are, please?*” (formal)
6. Використання інтонації (більш ввічливою є інтонація вгору у кінці фрази, але у формальній ситуації вони не дуже доречна).

Для більшості студентів-економістів, які вивчають іноземну мову у монолінгвальній та монокультурній аудиторії, інтеграція у цільову культуру не є досить важливою. Їх мотивація носить більш практичний характер: мати високі оцінки, гарно здати іспит з дисципліни, подорожувати, отримати гарну роботу. Більшість студентів ніколи не поїде до Великобританії чи Америки, і, що найбільш вірогідно, вони будуть спілкуватись англійською мовою з іншими неносіями мови.

Отже, для студентів, які вивчають іноземну мову у своїй країні, більш важливим є зосереджуватись на інших, не тільки англомовній, культурах, розвиваючи широку кросс-культурну компетентність. Це дасть усвідомлення того, як культура впливає на спілкування англійською мовою.

Так само важливо для студентів усвідомлювати різницю між письмовим текстом англійською мовою і таким самим, написаним їх рідною мовою. Перш ніж надати завдання із написання тексту, викладач повинен проінформувати студентів про різні типи текстів (газетна стаття, рекламний текст, науковий текст, тощо) і закріпити ці знання низкою тренувальних вправ. Розвиток рецептивних соціокультурних навичок є дуже важливим як для підготовки до написання текстів, так і для читання текстів.

Коли ми читаємо в реальному житті, ми майже завжди розуміємо, який тип тексту ми читаємо. Це є дуже важливим для побудови наших очікувань і допомагає нам сконцентруватися на специфічних значеннях чи інформації.

В аудиторії тексти, які ми використовуємо, повинні мати деякі характеристики, значимі для визначення типу тексту. Одна із вправ перед читанням тексту може бути запропонувати студентам визначити тип тексту за його формальними ознаками, такими як шрифт, заголовок, розташування частин, малюнки.

Інший важливий момент у навчанні читанню є усвідомлення викладачем, чи надає він достатньо широкий спектр типів текстів для реалізації кращого розуміння текстів. На вищому рівні студенти зможуть аналізувати тексти і оцінювати їх самостійно.

Організація тексту, його зв'язність та цільність є основними факторами, які допомагають нам зрозуміти письмовий текст і є, таким чином, важливими для аналізу студентами у процесі розвитку навичок читання, так само як пізніше дозволяють студентам самостійно продукувати адекватні тексти.

Разом з організацією тексту важливими для розуміння тексту є його презентація, використання усталених фраз, тощо. Письмові дискурси мають високо конвенційний характер і, якщо студенти усвідомлюють моделі побудови певного дискурсу, читання для них буде набагато більш легким.

Для інших типів тексту, таких як журнальна або газетна стаття, текстова організація може розглядатись у процесі виконання так званого "gist reading", виконуючи завдання на поєднання заголовків або анотацій з абзацами. Інші характеристики тексту можуть бути аналізовані після більш інтенсивного читання і порівняні з характеристиками текстів рідною мовою студентів. Це такі характеристики як заголовки та підзаголовки абзаців, довжина речень, використання зв'язуючи елементів, анафоричні та катафоричні посилення, використання лексико-семантичних повторів.

Під час моніторингу усного мовлення в аудиторії можливо показати на прикладі деякі випадки явних прагматичних помилок. Наприклад, якщо студенти не використовують "please" або "thank you", викладач може вказати, що це буде звучати грубо англійською мовою. Практика, включаючи усне повторення інтонації хором, допомагає студентам використовувати мову більш доцільно.

У процесі оцінювання усного мовлення є важливим включати елемент соціокультурної компетентності у шкалу оцінювання. Таким чином має бути врахована адекватність мовлення, хоча це не є занадто важливим критерієм оцінювання мовлення студентів початківців.

Так само як і для усного мовлення, є потреба у розвитку рецептивної соціокультурної компетентності студентів, щоб допомогти їм створювати адекватні та значимі тексти. Прагматичні помилки можуть бути навіть більш вагомими у письмовій комунікації, де існує дуже невеликий шанс виправити помилку. Наприклад, лист від неносія мови, який виявляється грубим або образливим, може не тільки надати погане враження, але й спричинити тимчасовий збій в комунікації.

Саму томі одним із критеріїв оцінювання має бути адекватність. В процесі навчання письму викладач має вказувати на прагматичні помилки студентів, такі як, наприклад, використання неофіційної лексики в офіційному листі.

Обізнаність у соціокультурних помилках може бути підвищеною завдяки використанню так званих “flawed texts” – текстів, які містять приклади неправильної форми надання інформації, текстової організації та мовленнєві помилки. Студенти також мають усвідомлювати моделі текстів, на основі яких вони можуть створювати свої власні тексти.

Важливим елементом прагматичної компетентності студентів є їх усвідомлення адресата тексту. Перш ніж почати створювати письмовий текст, студенти мають проаналізувати контекст комунікації та цільову аудиторію.

Розвиток соціокультурної компетентності студентів-економістів, які вивчають іноземну мову, має включати аналіз цінностей та вірувань народу, мова якого вивчається, його культурного підґрунтя, стилю життя, а також має бути спрямованим на розвиток толерантності.

Аналіз цінностей та вірувань іншої культури є дуже важливим для розвитку крос-культурної компетентності. Це, вірогідно, найбільш важка сфера для навчання студентів, оскільки вона потребує певного ступеня абстрагованості, що може бути неможливим для студентів із базовим рівнем володіння мовою. Однак, все ж таки цінності і вірування можуть бути аналізованими на поверхневому рівні. Для цього можна використати наступні завдання:

- читання текстів про інші релігії та порівняння їх із православною релігією;
- читання та аналіз древніх міфів;
- слухання чи читання текстів з моральними висновками, які відображають цінності цільової культури;
- Обговорення відносин між героями творів (міжстатеві стосунки, відносини у колективі, тощо).

Важливо також зосереджуватись на стилі життя представників різних культур. Як розвиваються відносини у родині, як люди проводять вільний час, як вони працюють, як спілкуються з друзями, які переваги мають у їжі – на все це слід звертати увагу під час роботи над текстами.

В студентській аудиторії ми можемо роботи це наступними методами:

- Читання текстів про стилі життя, що може надати корисну інформацію про рутинні сценарії, поширені у даній культурі.
- Відеоурок із аналізом середовища героїв, їх поведінки в тій чи іншій ситуації.
- Підготовка студентами проектів про характерні риси тієї чи іншої культури, їх порівняння з власною культурою.

Процес дослідження іншої культури на заняттях з англійської мови може також включати:

- Проведення досліджень про ту чи іншу культуру і презентацію індивідуального проекту.
- Слухання і аналіз музичних творів, пісень, характерних для даної культури.
- Читання та аналіз віршованих творів англійською мовою.

Нарешті, викладач має звертати увагу на проблеми стереотипного мислення, расизму та дискримінації. Крос-культурні порівняння самі по собі мають ризик стерео типізації, тому важливо на робити акценти на позитивних або негативних рисах культур, порівнюючи їх між собою і роблячи певні висновки. Викладач має наголошувати, що не існує поганих або гарних культур і постійно знижувати ризик виникнення стереотипів.

Для цього можливо використовувати наступні методи:

- Заповнення анонімних анкет про випадки расизму/дискримінації на національною ознакою у студентському середовищі. Студенти мають висловити власне ставлення до цих випадків.
- Читання текстів про життя мігрантів. Важливо зосередитись на позитивних моментах імміграції, яка збагачує культури країни своїми традиціями.
- Проведення дискусій про стереотипи, робити висновки як їх можна подолати.

Висновки. Підводячи підсумки вищезазначеному слід сказати, що розвиток широкої крос-культурної компетентності студентів-економістів та заохочення їх до толерантності до інших культур серед основних цілей навчання іноземної мови. Викладач має бути зосередженим на розвитку обізнаності студентів у тому, як культурні аспекти можуть вплинути на комунікацію. Отже, дуже важливо розвивати рецептивні вміння задля визначення специфічних культурних елементів як в письмових, так і в усних текстах. Вербальна та невербальна комунікація, так само як читання, слухання та написання текстів є важливими сферами для розвитку крос-культурної компетентності студентів-економістів.

Література

1. Harris M. Culture In The Classroom : developing cross-cultural awareness in the secondary school foreign language / M. Harris. – Pearson Education, 2012. – 34 p.
 2. Riley P. Discourse and Learning / P. Riley. – London : Longman, 1985. – 315 p.
 3. Trompenaars F. Riding The Waves Of Culture / F. Trompenaars. – McGraw-Hill Companies Inc., 1998. – 282 p.
 4. Valdes J.M. Culture Bound : Bridging the Cultural Gap in Language Teaching / J. M. Valdes. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 222 p.
- Отримано 01.10.2014

Summary

Sokolova Iryna. Developing Cross-Cultural Awareness of Students of Economics in a Foreign Language Classroom.

Developing students' broad cross-cultural awareness and encouraging their tolerance for other cultures are among main aims of teaching in a foreign language classroom. It is a key concern for a language teacher to develop students' awareness of how cultural differences can influence communication. Thus, it is first important to develop receptive abilities, to identify cultural elements in both oral and written texts. Developing cross-cultural awareness of students of Economics includes such aspects as analysing beliefs and values, lifestyles, cultural background and developing tolerance. Verbal and non-verbal communication, as well as text reading, text compiling and text listening are important areas for developing cross-cultural awareness of students of Economics.

Keywords: *English as a foreign language, students of Economics, cross-cultural awareness.*